

УДК 316.33:302

Євтушенко О. Н.

Доктор політичних наук, професор, зав. кафедри публічного управління та адміністрування, Інституту державного управління. Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

ORCID.ORG./ 0000-0002-5161-3312

Лушагіна Т. В.,

Кандат політичних наук, старший викладач Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

ORCID.ORG./ 0000-0001-8599-2923

ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** В процесі євроінтеграційної політики України та реалізації реформи децентралізації, виникає питання як захистити об'єднані територіальні громади від корупційних правопорушень, адже адміністративно-політична та фінансова децентралізація відкриває доступність управлінського апарату громади до нових ресурсів. Тому, враховуючи нові умови функціонування громад, питання використання антикорупційних інструментів для формування спроможності громад набуває особливої актуальності. Отже, метою цього дослідження є визначення основних інструментів запобігання корупції в ОТГ як інституту громадянського суспільства, в процесі децентралізації та євроінтеграційної політики держави. В процесі дослідження з'ясовано, що вагому роль у подоланні корупції на локальному рівні відіграють саме члени громади, які завдяки своїй активності у реалізації стратегії розвитку громади здатні запобігати корупції та виступати партнером держави у цьому процесі.*

Ключові слова: *корупція, антикорупційні інструменти, корупційне правопорушення, об'єднана територіальна громада, громадянське суспільство.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Обравши шлях європейської інтеграції та підписавши Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, Україна поставила на порядок денний одне із пріоритетних питань – боротьба з корупцією в усіх її проявах. Так, ст.3 «Угоди про асоціацію» визначає одним із принципів співробітництва між Україною та ЄС – належне врядування та боротьбу з корупцією [25]. Крім того корупція в Україні, стає однією з найнебезпечніших внутрішніх загроз національної безпеки, що тільки підсилює боротьбу з нею.

Відповідно до Індексу сприйняття корупції (англ. Corruption Perceptions Index, CPI – щорічний рейтинг країн за рівнем корупції), у 2020 році Україна опинилася на 117 місці, отримавши 33 бали зі 100. Для порівняння: на першому місці (найнижчий рівень корупції) – Данія, отримала 88 балів зі 100 [10]. У питанні створення позитивного міжнародного іміджу України, як держави, що активно намагається боротися із корупцією, провідне місце належить не лише органам державної влади, а й регіонам. Проблема полягає в тому, що представники органів влади отримавши досить широкі повноваження в політико-адміністративній та фінансовій сферах, часто переслідують свої особисті цілі й інтереси, і розглядають інститути влади як джерело особистого збагачення й гідного існування. Вони підкоряють інтереси суспільства своїм особистим інтересам, що підриває авторитет влади, довіру до неї стримуючи політичний, економічний і культурний розвиток українського суспільства. Саме тому виникає необхідність створення дієвого механізму щодо запобігання та протидії корупції у владних інститутах, зокрема органах місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Корупційна складова в органах державної влади та місцевого самоврядування є предметом дослідження різних наук. Міждисциплінарний підхід дозволяє розглядати

таке явище як «корупція» з різних точок зору – від психологічних передумов до економічних наслідків. Тому, в науковому середовищі з'являється все більше досліджень щодо запобіганню корупції та причин її виникнення. Так, корупцію як соціальне явище розглядають Л. Білінська [3], М. Кінаш [11], Д. Чумаченко [5]. Юридичні аспекти дослідження корупції в органах публічної влади розглядають О. Гейц [9], Я. Довженко [6], О. Мусієнко [17]. Серед останніх наукових розвідок щодо корупції в публічному управлінні варто зазначити дослідження В. Ноніка [19] стосовно механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в Україні; А. Новака [20] щодо теоретико-методологічних засад формування та реалізації національної антикорупційної політики; О. Берези [2] щодо сутності та особливостей реалізації державної антикорупційної політики в постіндустріальному суспільстві.

Мета дослідження – визначити основні інструменти запобігання корупції в ОТГ як інституту громадянського суспільства, в процесі децентралізації та євроінтеграційної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес децентралізації в Україні став поштовхом до створення спроможних об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ), які здатні на рівні партнерства з державою вирішувати питання місцевого значення. Фактично, такі громади є основою для розвитку громадянського суспільства в Україні. Проте, однією із головних проблем на шляху до створення активного громадянського суспільства може стати корупція в органах місцевого самоврядування. Як зазначають автори посібника «Від антикорупції до доброчесності: дієві інструменти для об'єднаних територіальних громад», що «з початком реформи децентралізації в Україні часто озвучувалась думка, що корупція теж децентралізується. Вона осяде в об'єднаних територіальних громадах, які будуть самостійно приймати рішення про розподіл коштів місцевих бюджетів і не втримаються від недоброчесних практик, що були поширеними на регіональному та національному рівнях» [23, с. 5].

Саме поняття «корупція» є багатоаспектним, тому може набувати різних форм та явищ. На думку С. Роуз-Акерман, корупція як явище, що дуже складно охопити одним простим визначенням, воно розглядається як моральна й правова категорія, але лише економіка є діючим інструментом аналізу корупції [15, р.577].

Так англійський вчений Джеймс Брайс «корупція – це підкуп державних службовців і спекуляція з документами» [4, р. 149-150]. В Оксфордському словнику поняття «корупція» тлумачиться, як «порушення виконання або невиконання суспільних обов'язків за допомогою хабарів або іншого виду підкупу; використання або існування корупційних практик, особливо в державі, корпораціях і т.д.» [22, р. 974-975].

Зрозуміло, що поняття корупція має комплексний, системний характер тому що пов'язане із соціальними процесами, що відбуваються в державі і кожна наука має своє власне розуміння цього поняття. Тому в публічній сфері корупція розглядають як одна з форм поведінки, є прикладом дисфункції, що відбувається через протиріччя між особистими цілями членів організації й цілями самої організації. Отже, корупція (порушення існуючих норм) відбувається під впливом особистої зацікавленості, у процесі виконання обов'язків публічної посадової особи [8, р.26, 29]. Частіше корупцію пов'язують з недоліком етичних правил та норм в публічній сфері, що обумовлене мотивацією одержання особистої вигоди за суспільний рахунок [7, р.15].

Проблема полягає в тому, що в українському суспільстві, де є високий рівень корупції варто говорити про низький рівень громадянськості та спроможності такого суспільства до свого демократичного європейського розвитку. При чому, як зазначають Б. Костенко та А. Кухарук, протягом всього історичного розвитку, корупція «була “невід'ємним супутником” суспільства» від подарунків жрецю чи вождю у первісному суспільстві до ліберальної ідеології нового часу на ідеї “суспільного договору” -коли піддані сплачують податки державі в обмін на те, що вона розумно видає

закони і суворо слідкує за їх дотриманням всіма без винятку членами суспільства»[13, с. 6].

Саме тому в країнах Європи наприкінці 90-х років XX – початку XXI століття було прийнято декілька документів спрямованих на розв'язання проблем корупції: «Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією» (ратифікована 27.01.1999 р.) [14] та «Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією» (ратифікована 4.11.1999 р.) [24]. Також міжнародним досягненням у сфері протидії корупції стало ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН «Конвенції ООН проти корупції» 31.10. 2003 р. [12]. Вказані документи, наводили різновиди корупційних практик в органах влади, що руйнівню впливали на розвиток громадянського суспільства, а тому стали нормативно-правовою основою українського законодавства.

Так Закон України «Про запобігання корупції» визначає «корупцію» як використання особою (суб'єктами), «наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі... або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [28].

Як зазначає В. Нонік, «корупція» - це діяння уповноваженої особи, що приносить їй незаконний дохід і підміняє інтереси громадського суспільного блага вузьким груповим інтересом, а також діяльність, спрямовану на схилення уповноваженої особи до протиправного використання відповідних повноважень та можливостей [19, с. 43].

М. Кінаш характеризує корупцію як соціальне негативне явище, зазначає, що вона є «сукупністю всіляких діянь (дій або бездіяльності), що виражаються в незаконному здобутті майна, послуг або пільг особою,

уповноваженою на здійснення державних функцій, а також у наданні йому таких переваг» [11, с. 460].

Погоджуємось з Ю. Нисневич, що корупція в публічному управлінні це «протиправне використання посадовою особою управлінських ресурсів публічної влади не для реалізації функцій держави й забезпечення цілей суспільного розвитку, а для одержання якої-небудь неправомірної переваги, витягу особистої й (або) груповий, у тому числі й на користь третіх осіб, вигоди, що має як матеріальне, так і нематеріальне вираження» [18, с.67].

Отже, корупція – негативне девіантне явище, що має деструктивний характер для розвитку держави і суспільства. Високий рівень корупції притаманний переважно для тоталітарних та авторитарних держав. Із розвитком демократії в державі, становлення демократичних інститутів, насамперед громадянського суспільства, рівень корупції в органах публічного управління має максимально мінімізуватися, що визначається самим розумінням «активного громадянського суспільства». Зазначена теза стосується і діяльності територіальних громад та їх представницьких органів. Адже, значний рівень децентралізації повноважень та ресурсів, низький рівень освіченості та територіальної свідомості громади, можуть створити бачення використання здобутків децентралізації не для розвитку громади, а для збагачення окремих її членів.

В науковому полі вирізняють декілька підходів до визначення причин виникнення корупції в органах місцевого самоврядування (таблиця 1), але всі ці причини базуються на готовності членів громади виступати контролюючою інстанцією за діяльністю органів місцевого самоврядування, а також брати на себе відповідальність за розвиток громади та регіону.

Таблиця 1.

Фактори виникнення корупції в органах місцевого самоврядування

Політичні	низький рівень політичної активності громадян та їх безініціативність, низький рівень довіри громадян до місцевих органів влади, замкненість системи управління, що може переходити в стан клановості або «кумівства»
Економічні	наявність тіньової економіки на загальнодержавному рівні, що призводить до використання державних ресурсів в особистих інтересах; створення штучного дефіциту ресурсів; низький рівень доходів громадян, низький рівень оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування
Соціально-психологічні	професійна та моральна деформація членів управлінського апарату, що може бути зумовлена низьким рівнем доходів, освіченості посадових осіб місцевого самоврядування, а також провокування самих громадян до здійснення неправомірних корупційних діянь
Правові	недосконалість антикорупційного законодавства особливо стосовно механізмів контролю в новостворених об'єднаних територіальних громадах, що призводить до законодавчих колізій
Організаційно-управлінські	застарілі методи менеджменту в громадах та непрофесійність членів управлінського апарату

Авторська розробка на основі [26], [19], [20]

З огляду на зазначені фактори виникнення корупції в представницьких та виконавчих органах ОТГ, варто звернути увагу, що одним із рушійних аспектів подолання корупційних ризиків є активна позиція самих громадян, їх зацікавленість в розвитку своєї громади і здатність виступати партнером у прийнятті рішень місцевого значення. Крім того, служба в органах місцевого самоврядування має передбачати постійне навчання посадових осіб сучасних практик управління та можливостей до економічного розвитку громади, формування управлінських цінностей та інноваційних підходів до формування стратегії розвитку громади.

Процес зниження рівня корупції в представницьких та виконавчих органах ОТГ та самих громадах є довготривалим. Досить складно говорити про повну ліквідацію проявів корупції в громадах, бо то є утопія. Оскільки в

суспільстві завжди будуть прояви девіантної поведінки, що в зазначеному контексті будуть прагнути реалізувати свої інтереси в «обхід» закону. Адже, в корупційному процесі завжди є три складові: питання, згідно якого виникає корупційне правопорушення та дві сторони, що зацікавлені в цьому процесі.

Як зазначає О. Банчук, серед корупційних правопорушень, які можуть бути вчинені службовцями місцевого самоврядування, необхідно виділити адміністративні та кримінальні (таблиця 2)

Таблиця 2

Види корупційних правопорушень [1, с. 9]

Адміністративні	Кримінальні
порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172-2 КУАП)	привласненні, розтраті або заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 191 ККУ)
порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУАП)	зловживанні владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ), вчиненому з корисливих мотивів
порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУАП)	перевищенні влади або службових повноважень (ст. 365 ККУ)
порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУАП)	одержанні хабара (ст. 368 ККУ)
порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172-7 КУАП)	незаконному збагаченні (ст. 368-2 ККУ)
незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУАП)	провокації хабара або комерційному підкупі (ст. 370 ККУ)
невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУАП)	

В даному контексті варто звернути увагу на ст. 59¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Закон доповнено зазначеною

статтею у 2014 році. В цій статті йде мова про конфлікт інтересів в органах місцевого самоврядування. Зокрема:

- «Сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради публічно повідомляє про конфлікт інтересів, який виник під час участі у засіданні ради, іншого колегіального органу (комісії, комітету, колегії тощо), відповідному колегіальному органу та не бере участі у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідним колегіальним органом» [27];

- «Якщо неучасть осіб, зазначених у частині першій цієї статті, у прийнятті рішення призведе до втрати повноважності відповідної ради, іншого колегіального органу, особи, у яких наявний конфлікт інтересів, беруть участь у прийнятті радою, іншим колегіальним органом рішення, за умови публічного самостійного повідомлення про конфлікт інтересів під час засідання колегіального органу» [27].

Фактично, зазначена стаття є важливим кроком до створення механізмів протидії корупції на рівні територіальних громад. Проте, має нормативно-правове регулювання питань пов'язаних з корупцією на локальному рівні потребує прописання чітких механізмів впливу громади на подолання корупційних правопорушень.

В процесі децентралізації в Україні постала необхідність запобіганню виникнення корупційних правопорушень в ОТГ. Що супроводжувалося прийняттям у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» та створенням Національного агентства з питань запобігання корупції, що здійснює моніторинг за виконанням актів законодавства і органами місцевого самоврядування. Тобто, це загальнодержавний рівень. Але має бути і місцевий рівень, коли громада виступає партнером держави. Тобто, мають бути розроблені та прийняті загальні механізми та антикорупційні інструменти в об'єднаних територіальних громадах (таблиця 3). В посібнику «Від антикорупції до доброчесності: дієві інструменти для об'єднаних

територіальних громад» до ефективних антикорупційних інструментів відносять: антикорупційну експертизу, антикорупційну програму, антикорупційну раду, допорогові електронні закупівлі, Єдиний веб-портал використання публічних коштів, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інтерактивну онлайн-візуалізацію бюджету, конкурсний відбір на посади, консультації з громадськістю, наглядові ради комунальних підприємств [23].

Проте, до даного переліку, пропонуємо ще додати проведення просвітницьких заходів щодо запобігання виникнення корупційних правопорушень в громадах. Серед таких заходів можуть бути тренінгові курси чи освітні програми для публічних службовців, відкриті онлайн чи офлайн лекції для громади із подальшим розміщенням на сайті ОТГ, створення просвітницьких буклетів та поширення соціальної реклами в засобах масової інформації та інтернет-ресурсах.

Таблиця 3.

Антикорупційні інструменти

<i>Антикорупційна експертиза</i>	діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією
<i>Антикорупційна програма</i>	комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції; своєрідна дорожня карта із запровадження всіх можливих антикорупційних інструментів
<i>Антикорупційна рада</i>	служить дорадчим громадським органом, для якого чітко визначені шляхи взаємодії з органом місцевого самоврядування; сформована за принципом незалежності та дозволяє залучати громадськість до процесу запобігання корупції
<i>Допорогові електронні закупівлі</i>	Вид електронних закупівель в громадах загальна запланована сума яких складає менше ніж 200 тисяч гривень для товарів та послуг; 1,5 мільйони гривень для робіт. Це механізм, який допомагає економити кошти громади та отримувати якісніші послуги та товари (здійснюється через електронну

	систему ProZorro)
<i>Єдиний веб-портал використання публічних коштів</i>	Портал Міністерства фінансів України, який є офіційним інформаційним ресурсом з відкритими даними про використання бюджетних коштів в Україні та найбільша база даних з публічних фінансів України і може стати дієвим інструментом для відслідковування громадою бюджетних коштів
<i>Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів</i>	Національне агентство з питань запобігання корупції прийняло Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, де зазначено, що суб'єкти конфлікту інтересів зобов'язані повідомити безпосереднього керівника про конфлікт інтересів та не вчиняти дій і не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів
<i>Інтерактивна онлайн-візуалізація бюджету</i>	візуалізоване зображення бюджетного процесу в громаді, що розміщується на офіційному веб-ресурсі громади (сайті) і дозволяє відслідковувати бюджетну інформацію у зручній, доступній та зрозумілій формі
<i>Конкурсний відбір на посади</i>	дозволяє формувати зацікавленість громад в якісних кадрах та підвищенні загального рівня управління громадою
<i>Консультації з громадськістю</i>	інструмент залучення громадян до участі в управлінні місцевими справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів місцевої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів
<i>Наглядові ради комунальних підприємств</i>	орган управління, що контролює і спрямовує діяльність керівника комунального підприємства, в межах визначеної статутом компетенції
<i>Навчально-просвітницькі заходи</i>	Інструмент, що дозволить підвищити рівень освіченості громади та публічних службовців в питаннях антикорупційної діяльності на локальному рівні.

Авторська розробка на основі джерел [28], [23], [16], [21]

Отже, можна зробити висновок, що в процесі децентралізації влади виникають різноманітні ризики щодо викривлення основних цінностей на яких має будуватися локальне громадянське суспільство, осередком якого є

об'єднана територіальна громада. Абсолютно викоринити корупційні правопорушення в ОТГ майже неможливо, але їх можна мінімізувати за допомогою вищезазначених інструментів. Але варто звернути увагу, що це є довготривалим і передбачає не тільки інституційні реформи, прийняття етичних правил та норм в органах державної влади та місцевого самоврядування й в інших структурах суспільства, а й зміни у свідомості членів громади щодо багатьох аспектів управлінської діяльності, зокрема – протидії корупції.

Досить значний дисбаланс у доходах громадян та диференціація суспільства на «заможні» та «бідні» верстви населення, а разом з тим і викривлення ціннісного світогляду громадян, закритість та кон'юктурність управлінського апарату громади, бездіяльність громадських організацій – все це породжує корупційні правопорушення в ОТГ. Тому сама ж громада має розуміти, якщо максимально видалити хоча б один елемент із корупційної системи, наприклад, попит на корупційне правопорушення, то таким чином вдасться запобігти його проявам, що значно легше, ніж боротися із корупцією.

References

1. Banchuk, O. (2012) *Zapobihannia i protydiia koruptsii v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia* [Prevention and counteraction of corruption in local self-government]. K. : TOV «Sofia-A» [in Ukrainian].
2. Bereza, O. (2017) *Derzhavna antykoruptsiina polityka: sutnist ta osoblyvosti realizatsii v postindustrialnomu suspilstvi* [State anti-corruption policy: the essence and implementation features in a post-industrial society] *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Bilinska, L. (2013) *Koruptsiia yak sotsialne, psykholohichne i moralne yavyshe* [Corruption as social, psychological and moral phenomenon]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Yurysprudentsiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 6-1(1), 138-141. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1%281%29_36 [in Ukrainian].
4. Bryce, J. (1921). *Modern Democracies*. New York: The Macmillan Company [in English].

5. Chumachenko, D. S. (2018) Koruptsiia yak sotsialne yavyshe u vymiri sotsiologichnoho analizu [Corruption as a social phenomenon in the measurement of sociological analysis]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh "Hrani" – Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(2), 37-43 [in Ukrainian].
6. Dovzhenko, Ya. (2019). Mizhnarodno-pravovi standarty protydii koruptsiinym zlochynam [International legal standards for combating corruption crimes]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Juridical scientific and electronic journal*, 5, 45-48. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/5_2019/10.pdf [in Ukrainian].
7. Friedrich Carl, J. (2007). Corruption Concepts in Historical. *Political Corruption: Concepts and Contexts*. Third Edition. New Jersey: New Brunswick [in English].
8. Gardiner, J. (2002). Defining Corruption. *Political Corruption: concepts and contexts* / A. J. Heidenheimer and M. Johnston (eds). 3rd ed., 25-40. [in English].
9. Heits, O. (2019). Publichno-pravovyi mekhanizm protydii koruptsii v Ukraini [Public-legal mechanism of anti-corruption in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Dnipro [in Ukrainian].
10. *Indeks spryiniattia koruptsii-2020 [Corruption Perceptions Index-2020]*. Retrieved from: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> [in Ukrainian].
11. Kinash, M. (2012). Koruptsiia yak sotsialne nehatyvne yavyshe [Corruption as a social negative event]. *Forum prava – Law Forum*. 4, 458-463. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. [in Ukrainian].
12. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii [United Nations Convention against Corruption] (2007). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 49. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
13. Kostenko, B. O. (2013). Implementatsiia yevropeiskykh standartiv zapobihannia ta borotby z koruptsiieiu v natsionalne zakonodavstvo [Implementation of European standards for preventing and struggle corruption in national legislation]. Kyiv [in Ukrainian].
14. *Kryminalna konventsiiia pro borotbu z koruptsiieiu [Criminal Law Convention on Corruption]*. (2007). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 47-48. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [in Ukrainian].
15. Kunicova, J. & Rose-Ackerman. (2005). Electoral Rules and Constitutional Structures as Constraints on Corruption. *B.J.Pol.S.* 35, 573-606. [in English].
16. *Metodychni rekomendatsii shchodo zapobihannia ta vrehuliuvannia konfliktu interesiv [Methodical recommendations on prevention and settlement of conflict of interests]* (2017). *Rishennia № 839 Natsionalnoho Ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii vid 29.09.2017. – Decision № 839 of the National Agency*

for the Prevention of Corruption dated 29.09.2017. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839884-17#Text> [in Ukrainian].

17. Musiienko, O. (2016). *Administrativno-pravovi zakhody zapobihannia ta protydii koruptsii v orhanakh vykonavchoi vlady i mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [Administrative and legal measures to prevent and combat corruption in the executive branch and local government in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

18. Nisnevich, Yu.A. (2016). *Korruptsiya: instrumentalnaya kontseptualizatsiya* [Corruption: an instrumental conceptualization]. *Sotsiologicheskie issledovaniya – Sociological research*, 5 (385), 61-68 [in Russian].

19. Nonik, V. (2019). *Mekhanizmy formuvannia ta realizatsii antykoruptsiinoi polityky v Ukraini* [Mechanisms of formation and implementation of anti-corruption policy in Ukraine]. *Doctor's thesis*. Mykolaiv [in Ukrainian].

20. Novak, A. (2019). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia ta realizatsii natsionalnoi antykoruptsiinoi polityky* [Theoretical and methodological principles of formation and implementation of national anti-corruption policy]. *Doctor's thesis*. Dnipro [in Ukrainian].

21. *Poriadok provedennia konsultatsii z hromadskistiu z pytan formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2010 r. № 996*. [The procedure for conducting a consultation with the public on the formation and implementation of state policy: the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine on November 3, 2010. № 996.] (2010). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

22. The Oxford English Dictionary, Second Edition. (1986). Vol. 3, 974-975. [in English].

23. Tkachuk, Yu. (Ed.). (2020). *Vid antykoruptsii do dobrochesnosti: diievi instrumenty dlia obiednanykh terytorialnykh hromad* [From anti-corruption to integrity: effective tools for united territorial communities]. Kyiv [in Ukrainian].

24. *Tsyvilna konventsiiia pro borotbu z koruptsiieiu* [Civil Law Convention on Corruption]. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 16. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text [in Ukrainian].

25. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovaryystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* [Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part]. (2014). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].

26. Zakharchuk, O. (2015). *Zapobihannia koruptsii v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia* [Prevention of corruption in local governments].

Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics, 55, 253-259 [in Ukrainian].

27. Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia»: 21 travnia 1997 roku № 280/97-VR [Law of Ukraine On Local Self-Government in Ukraine from May 21 1997 № 280/97-BP]. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 24. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80?lang=en#Text>

28. Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia koruptsii»: pryiniaty 14 zhovtnia 2014 roku № 1700-VII [Law of Ukraine On Prevention of Corruption from October 14 2014 № 1700-VII]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 44. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].